

PRAVA IZ SOCIJALNE ZAŠTITE

Prava iz ove oblasti u Republici Srpskoj jesu novčana pomoć, dodatak za pomoć i njegu drugog lica, lična invalidnina, podrška u izjednačavanju mogućnosti djece i omladine sa smetnjama u razvoju, smještaj u ustanovu, zbrinjavanje u hraniteljsku porodicu, pomoć i njega u kući, dnevno zbrinjavanje, jednokratna novčana pomoć i savjetovanje.³⁴ Ova prava pripadaju osobama „koje se nalaze u stanju socijalne potrebe“, i to:³⁵ djeci – bez roditeljskog staranja, sa smetnjama u razvoju,³⁶ čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama,³⁷ žrtvama nasilja, žrtvama trgovine djecom, sa društveno neprihvatljivim ponašanjem, izloženim socijalno rizičnim ponašanjima,³⁸ kojima je zbog posebnih okolnosti potrebna socijalna zaštita³⁹; i punoljetnim licima: materijalno neobezbijedenim i nesposobnim za rad, sa invaliditetom,⁴⁰ starijim i bez porodičnog staranja,⁴¹ sa društveno negativnim ponašanjem, žrtvama zloupotrebe psihoaktivnih supstanci, žrtvama nasilja u porodici, žrtvama trgovine ljudima, kojima je zbog posebnih okolnosti potrebna zaštita⁴².

Ova prava se ostvaruju putem mjesnih centara za socijalni rad. Na odluke centra za socijalni rad ili na neodlučivanje centra o zahtjevu za ostvarivanje tih prava može da se žali Ministarstvu zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske (MZSZ). Protiv odluka MZSZ-a ili njegovog neodlučivanja o žalbi može tužbom da se pokrene upravni spor.

Prosječna plata nakon oporezivanja (neto plata)⁴³ u prošloj godini u Republici Srpskoj koristi se kao osnovica pri odlučivanju o nekim pravima iz socijalne zaštite. Prosječna neto plata je u 2018. godini iznosila 857 KM.⁴⁴

Zavisno od prava o kojem se odlučuje i starosti onoga ko to pravo želi da ostvari, u ovim postupcima mogu da učestvuju komisije za utvrđivanje sposobnosti lica u postupku ostvarivanja prava iz socijalne zaštite (kod punoljetnika, za novčanu pomoć i za dodatak za pomoć i njegu drugog lica) i komisije za procjenu potreba i usmjeravanje djece i omladine sa smetnjama u razvoju (kod maloljetnika, za dodatak za pomoć i njegu drugog lica i za ličnu invalidninu), kao i prvostepeni i drugostepeni organi vještačenja Fonda za penzijsko i invalidsko osiguranje Republike Srpske (FPIO) (kod punoljetnika, za ličnu invalidninu).⁴⁵

U postupcima ostvarivanja prava iz socijalne zaštite primjenjuju se i sljedeći podzakonski akti:

- Pravilnik o hraniteljstvu⁴⁶ (PH),
- Pravilnik o ostvarivanju prava na dnevno zbrinjavanje⁴⁷ (PDZ),
- Pravilnik o ostvarivanju prava na pomoć i njegu u kući⁴⁸ (PPN),
- Pravilnik o procjeni potreba i usmjeravanju djece i omladine sa smetnjama u razvoju⁴⁹ (PPP),
- Pravilnik o učešću u troškovima izdržavanja, smještaja u ustanovu i zbrinjavanja u hraniteljsku porodicu⁵⁰ (PUT),
- Pravilnik o utvrđivanju sposobnosti lica u postupku ostvarivanja prava na socijalnu zaštitu i utvrđivanju

³⁴ Član 20. ZSZ.

³⁵ Član 17. ZSZ.

³⁶ „Sa oštećenjem vida, sluha, sa oštećenjem u govorno-glasovnoj komunikaciji, sa tjelesnim oštećenjem i/ili hroničnim oboljenjem, sa intelektualnim oštećenjem, sa psihičkim poremećajem i/ili oboljenjem, višestrukim oštećenjima, ili sa drugim oštećenjem ili oboljenjem, koji dovode do poteškoća u psihomotornom i senzomotornom razvoju, a koja značajno otežavaju funkcionisanje u aktivnostima svakodnevnog života“ – član 18. stav (1) tačka a) podtačka 2) ZSZ.

³⁷ „Čiji roditelji zbog bolesti ili smrti jednog roditelja, nesređenih porodičnih odnosa, materijalnih ili drugih razloga nisu u mogućnosti da mu obezbijede uslove za pravilno vaspitanje, fizički i psihički razvoj“ – član 18. stav (1) tačka a) podtačka 3) ZSZ.

³⁸ „Koje zbog upotrebe psihoaktivnih supstanci, negativnih socijalnih uticaja i emocionalnih poremećaja narušava i ugrožava svoje zdravlje i život“ – član 18. stav (1) tačka a) podtačka 7) ZSZ.

³⁹ „Koje se nađe u stanju socijalne potrebe zbog siromaštva, dugotrajne elementarne nepogode, ratnog stradanja, izbjeglištva, migracije, repatrijacije, smrti jednog ili više članova porodice, dugotrajnog liječenja, otpusta iz ustanove ili drugih nepredvidivih okolnosti“ – član 18. stav (1) tačka a) podtačka 8) ZSZ.

⁴⁰ „To su lica sa dugoročnim fizičkim, psihičkim, intelektualnim ili senzornim umanjenim sposobnostima, koja u interakciji sa različitim barijerama mogu ometati njihovo puno i efektivno učestvovanje u društvu na osnovu jednakosti sa drugima“ – član 18. stav (1) tačka b) podtačka 2) ZSZ.

⁴¹ „Koje ima više od 65 godina, a koje zbog trajnih promjena u psihosocijalnom i zdravstvenom stanju ne može zadovoljavati svoje osnovne životne potrebe“ – član 18. stav (1) tačka b) podtačka 3) ZSZ.

⁴² „Koje se nađe u stanju socijalne potrebe zbog siromaštva, dugotrajne nezaposlenosti, pretrpljene elementarne nepogode, ratnog stradanja, izbjeglištva, migracije, repatrijacije, smrti jednog ili više članova porodice, dugotrajnog liječenja, izdržavanja kazne, otpusta iz ustanove ili drugih nepredvidivih okolnosti“ – član 18. stav (1) tačka b) podtačka 8) ZSZ.

⁴³ ZSZ je prvobitno krio izraz „neto plata“, koji je kasnije zamijenjen izrazom „plata nakon oporezivanja“. Oba izraza su istog značenja.

⁴⁴ *Statistički godišnjak Republike Srpske* (Banjaluka: Republički zavod za statistiku, 2019), strana 135.

⁴⁵ Članovi 25. stav (1), 33. stav (1) i 35v. stav (5) ZSZ.

⁴⁶ „Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 27/14.

⁴⁷ „Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 2/14.

⁴⁸ „Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 2/14.

⁴⁹ „Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 117/12 i 16/18.

⁵⁰ „Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 88/13.

funkcionalnog stanja korisnika⁵¹ (PUS),

● Uputstvo za sprovođenje savjetovanja⁵² (USS) i

● Uredba o medicinskom vještačenju u penzijskom i invalidskom osiguranju⁵³ (UMV).

NOVČANA POMOĆ

Pravo na novčanu pomoć „može ostvariti pojedinac nesposoban za rad, koji nema vlastitih prihoda ili čiji su ukupni prihodi za izdržavanje ispod nivoa novčane pomoći utvrđene ovim zakonom, koji nema višak stambenog prostora, koji nema drugu imovinu iz čije se vrijednosti mogu osigurati sredstva za izdržavanje, koji nema obveznike izdržavanja u skladu sa Porodičnim zakonom ili ako ti obveznici izdržavanja zbog invalidnosti i druge objektivne spriječenosti nisu u mogućnosti i sposobni da ga izdržavaju i izvršavaju obavezu izdržavanja.”⁵⁴ Ovo pravo može ostvariti i porodica u cjelini pod istim uslovima.⁵⁵

Pravo na novčanu pomoć, pod citiranim uslovima, imaju i djeca i odrasli. Djeca mlađa od 18 godina života i djeca koja se redovno školuju najkasnije do 26 godina života smatraju se, u okviru socijalne zaštite, nesposobnom za rad, a punoljetnicima nesposobnost za rad utvrđuje komisija za utvrđivanje sposobnosti lica u postupku ostvarivanja prava iz socijalne zaštite.⁵⁶ Nesposobnim za rad smatraju se i lica starija od 65 godina života, žena za vrijeme trudnoće, porođaja i poslije porođaja i otac, staralac ili usvojilac koji se brine o jednom ili više djece do godinu dana života.⁵⁷

Visina novčane pomoći za pojedinca iznosi 15% prosječne neto plate, a za porodicu, zavisno od broja članova, od 20% (dva člana) do 30% (pet i više članova) prosječne neto plate, ali ako osoba ostvaruje vlastite prihode (tu se ne računaju druga primanja iz socijalne zaštite), visina novčane pomoći jednaka je razlici između mjesečnih prihoda i prethodno pomenutih iznosa.⁵⁸

Korisnik prava na novčanu pomoć ranije je bio dužan da „u roku od 15 dana prijavi Centru svaku promjenu koja utiče na ostvarivanje ili na visinu novčane pomoći“, a na osnovu toga centar za socijalni rad bi donosio „novo rješenje u skladu sa promijenjenim okolnostima”.⁵⁹ Međutim, ova odredba je brisana 2019. godine.⁶⁰ Stvarne posljedice brisanja ove odredbe još uvijek nisu jasne.

Korisnik ovog prava koji ne može ostvariti zdravstveno osiguranje po drugom osnovu, ostvaruje ga iz javnih prihoda.⁶¹

DODATAK ZA POMOĆ I NJEGU DRUGOG LICA

Pravo na dodatak za pomoć i njegu drugog lica ima svako lice, maloljetno ili punoljetno, „starije od tri godine kojem je zbog

tjelesnih, mentalnih, čulnih poremećaja, izraženih promjena u zdravstvenom stanju neophodna stalna pomoć i njega drugog lica, pod uslovom da ovo pravo ne može ostvariti po drugom osnovu i ne koristi pravo na smještaj u ustanovi socijalne zaštite ili su smješteni u drugu ustanovu na teret budžetskih sredstava.”⁶² Da bi ostvarila ovo pravo, osoba mora da bude „potpuno ili djelimično zavisna od pomoći i njege drugog lica u zadovoljavanju osnovnih životnih i fizioloških potreba.”⁶³

Licu koje „cjelodnevno i u potpunosti zavisi od drugog lica u zadovoljavanju osnovnih životnih i fizioloških potreba i koje nije u mogućnosti da uz upotrebu bilo kojih pomagala samo zadovolji te potrebe“ mjesečno pripada 20% prosječne neto plate iz prethodne godine, dok licu „kojem je neophodna djelimična pomoć drugog lica u zadovoljavanju životnih i fizioloških potreba“ mjesečno pripada 10% prosječne neto plate.⁶⁴

DODATAK ZA POMOĆ I NJEGU DRUGOG LICA:

- POTPUNA (20% PROSJEČNE NETO PLATE PRETHODNE GODINE)
- DJELIMIČNA (10% PROSJEČNE NETO PLATE PRETHODNE GODINE)

⁵¹ „Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 116/12, 112/13 i 9/17.

⁵² „Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 88/17.

⁵³ „Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 2/13.

⁵⁴ Član 22. stav (1) ZSZ.

⁵⁵ Član 22. stav (2) ZSZ.

⁵⁶ Član 57. stav (1) tačka a) i v) ZSZ. Inače, izvan okvira socijalne zaštite, nesposobnim za rad se smatra dijete mlađe od 15 godina (član 26. ZR).

⁵⁷ Član 57. stav (1) tačka b), g) i d) ZSZ.

⁵⁸ Član 24. ZSZ. Iako je član 23. ZSZ („Osnovica za utvrđivanje visine novčane pomoći u tekućoj godini je prosječna plata nakon oporezivanja u Republici ostvarena u prethodnoj godini.”) neprecizan, pa može da se tumači i tako da osnovica jeste prosječna godišnja plata, ipak je riječ o prosječnoj mjesečnoj plati ostvarenoj u prethodnoj godini. Na to upućuje i član 24. stav (2) ZSZ, prema kojem se visina novčane pomoći određuje u visini razlike između mjesečnih prihoda i odgovarajućeg procenta osnovice.

⁵⁹ Član 30. ZSZ.

⁶⁰ Član 4. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 94/19).

⁶¹ Član 29. ZSZ.

⁶² Član 33. stav (1) ZSZ.

⁶³ Član 33. stav (3) ZSZ.

⁶⁴ Član 33. ZSZ.

Dodatak za pomoć i njegu drugog lica priznaje se mlađima od 18 godina na osnovu nalaza i mišljenja komisija za procjenu potreba i usmjeravanje djece i omladine sa smetnjama u razvoju, a punoljetnim osobama na osnovu nalaza i mišljenja komisija za utvrđivanje sposobnosti lica u postupku ostvarivanja prava iz socijalne zaštite.⁶⁵

Korisnik ovog prava koji ne može ostvariti zdravstveno osiguranje po drugom osnovu, ostvaruje ga iz javnih prihoda.⁶⁶

LIČNA INVALIDNINA

Pravo na ličnu invalidninu ostvaruju lica: „zavisna od pomoći i njege drugog lica prilikom zadovoljavanja osnovnih životnih potreba i kojima je oštećenje, odnosno oboljenje nastalo u razvojnem periodu, a imaju utvrđenu visinu tjelesnog oštećenja od 70% do 100%“;⁶⁷ „sa oštećenjem sluha, kojima je oštećenje, odnosno oboljenje nastalo u razvojnem periodu, a imaju utvrđenu visinu tjelesnog oštećenja od najmanje 70%“; „sa oštećenjem urogenitalnog sistema, koja se nalaze u terminalnoj fazi zatajenja oba bubrega i koja imaju potrebu za hroničnom hemodijalizom i peritonealnom dijalizom, a imaju utvrđenu visinu tjelesnog oštećenja od 100%“; i „oboljela od rijetke bolesti, kojima je oštećenje, odnosno oboljenje nastalo u razvojnem periodu, a imaju utvrđenu visinu tjelesnog oštećenja od najmanje 70%“.⁶⁸ Međutim, „ličnu invalidninu ne mogu ostvariti lica koja ostvaruju primanja po osnovu invaliditeta stečenog u ratu, kao i lica koja ostvaruju pravo na smještaj u ustanovu socijalne zaštite i pravo na zbrinjavanje u hraniteljsku porodicu ili koja su smještena u drugu ustanovu na teret budžetskih sredstava.“⁶⁹

Visina invalidnine zavisi od utvrđenog tjelesnog oštećenja – koje, dakle, ne može nipošto biti niže od 70% – i kreće se između 9% i 15% prosječne neto plate ostvarene u prethodnoj godini. Tjelesno oštećenje, pak, utvrđuje, za maloljetnike, stručne komisije za procjenu potreba i usmjeravanje djece i omladine sa smetnjama u razvoju⁷⁰ i, za punoljetnike, prvostepeni i drugostepeni organ vještačenja FPIO-a.⁷¹

**PRAVO NA LIČNU
INVALIDNINU OSTVARUJU:
SVA LICA OBOLJELA OD RB KOJIMA JE
OBOLJENJE NASTALO U RAZVOJNOM
PERIODU A IMAJU VISINU TJELESNOG
OŠTEĆENJA OD NAJMANJE 70%**

PODRŠKA U IZJEDNAČAVANJU MOGUĆNOSTI DJECE I OMLADINE SA SMETNJAMA U RAZVOJU

Ovo pravo imaju „djeca i omladina sa fizičkim, mentalnim, čulnim ili kombinovanim smetnjama u razvoju kod kojih je izvršena procjena potreba i usmjeravanje djece i omladine, a koja su poslije završene osnovne škole, a najkasnije do navršene 30. godine života, uključena u proces obrazovanja, a to pravo ne mogu ostvariti po drugom osnovu.“

Sadržaj ovog prava ne može da se dokuči iz odredbi ZSZ, jer je taj dio zakona nerazumljivo sročan. Ipak, kada se pored tih odredbi uzmu u obzir i odredbe ZOVO-a i ZSOV-a, da se naslutiti da se ovim odredbama ZSZ nastoje otkloniti neki nedostaci ili nedorečenosti tih zakona.

Pored ZSZ-a, ZOVO-a i ZSOV-a, postupak ostvarivanja ovog prava uređen je i PPP-om.

Osnovno obrazovanje

„Svako dijete ima jednaka prava i jednake mogućnosti u osnovnom vaspitanju i obrazovanju bez diskriminacije po bilo kom osnovu“, što podrazumijeva i „obezbjedjivanje jednakih uslova za svu djecu pri upisu i tokom osnovnog vaspitanja i obrazovanja.“⁷²

Učenici sa smetnjama u razvoju (oštećenje vida, oštećenje sluha, oštećenje u govorno-glasovnoj komunikaciji, tjelesno oštećenje i hronično oboljenje, intelektualno oštećenje, smetnje u učenju, psihički poremećaji i oboljenja te višestruke smetnje) spadaju u

⁶⁵ Član 34. ZSZ.

⁶⁶ Član 35. ZSZ.

⁶⁷ Ostala lica sa invaliditetom ostvaruju pripadajuća prava u skladu sa Zakonom o penzijskom i invalidskom osiguranju („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 134/11, 82/13, 96/13 i 103/15) i Zakonom o pravima boraca, vojnih invalida i porodica poginulih boraca Odbrambeno-otadžbinskog rata Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj: 134/11, 9/12, 40/12 i 18/15).

⁶⁸ Član 35a. stav (1) ZSZ.

⁶⁹ Član 35a. stav (2) ZSZ.

⁷⁰ Član 35v. stav (2) ZSZ. Pravilnik o postupku utvrđivanja tjelesnog oštećenja kod djece do navršene 18 godina donosi ministar zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske. Kako je ova obaveza propisana tek nedavno stupjelim na snagu izmjenama i dopunama ZSZ, takav pravilnik još uvijek nije donesen.

⁷¹ Član 35v. stav (5) ZSZ.

⁷² Član 8. ZOVO.

učenike sa posebnim potrebama.⁷³ Ako komisija za upis djece u prvi razred „uoči smetnje u razvoju kod djeteta, škola je dužna da to dijete uključi u nastavu, te da vrši opservaciju djeteta najmanje tri mjeseca, a najduže šest mjeseci“, nakon čega će škola „zatražiti mišljenje stručne komisije za procjenu potreba i usmjeravanje djece sa smetnjama u razvoju.“⁷⁴

Učenici sa smetnjama u razvoju mogu da stiču osnovno vaspitanje i obrazovanje u redovnim školama („inkluzija“) ili, po preporuci stručne komisije, u osnovnim školama za djecu sa smetnjama u razvoju.⁷⁵ „U redovno ili kombinovano odjeljenje u redovnim javnim školama mogu biti uključena najviše dva učenika sa smetnjama u razvoju koja imaju nalaz i mišljenje stručne komisije za procjenu

potreba i usmjeravanje djece u razvoju, a koji rade po individualnom obrazovnom programu.“⁷⁶ Po preporuci stručne komisije, djeca sa smetnjama u razvoju se upisuju posebno odjeljenje redovne škole, a „ukoliko škola nema uslove da formira posebno odjeljenje, (taj učenik) može se uputiti u najbližu školu koja ima mogućnost školovanja u posebnom odjeljenju ako je to u najboljem interesu djeteta“, a ako ni to nije moguće, „učenik se uključuje u redovno odjeljenje u školi koju pohađa ili u osnovnu školu za djecu sa smetnjama u razvoju.“⁷⁷

Za dijete sa posebnim potrebama škola treba da sačini individualni obrazovni program usklađen njegovim potrebama i, po preporuci stručne komisije, angažuje asistenta za podršku učeniku.⁷⁸

Grad ili opština na čijem području prebiva roditelj učenika koji pohađa školu za djecu sa smetnjama u razvoju snosi troškove prevoza, ishrane i smještaja učenika.⁷⁹

**GRAD ILI OPŠTINA NA ČIJEM
PODRUČJU PREBIVA RODITELJ
UČENIKA KOJI POHAĐA ŠKOLU ZA
DJECU SA SMETNJAMA U RAZVOJU
SNOSI TROŠKOVE PREVOZA,
ISHRANE I SMJEŠTAJA UČENIKA**

Srednje obrazovanje

U srednjem obrazovanju važi ista definicija učenika sa smetnjama u razvoju kao i u osnovnom obrazovanju.⁸⁰ Međutim, za razliku od osnovnog obrazovanja, u srednjem obrazovanju „učenici sa posebnim potrebama upisuju se na osnovu nalaza i mišljenja stručne komisije o procjeni potreba i usmjeravanju djece i omladine sa smetnjama u razvoju.“⁸¹ Uputno je da li je takva odredba u skladu sa Ustavom Republike Srpske, kojim je propisano da je „svakome (...) pod jednakim uslovima dostupno srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje.“⁸² Ipak, „nalazom i mišljenjem o procjeni potreba i usmjeravanju djece i omladine sa smetnjama u razvoju, u skladu sa vrstom i stepenom ometenosti u razvoju predlaže se školovanje i profesionalno usmjeravanje učenika“, pri čemu se „obrazovanje učenika sa posebnim potrebama odvija (...) u redovnim školama ili školama za djecu sa smetnjama u razvoju.“⁸³

„Učenici sa posebnim potrebama imaju pravo da budu u redovnom razredu, ako je to u skladu sa njihovim potrebama i psihofizičkim mogućnostima i ukoliko je školi odobren upis za zanimanje za koji postoji prilagođeni nastavni plan i program“, a „rad sa učenicima sa posebnim potrebama može se organizovati u manjim grupama u školi ili pojedinačnim radom sa nastavnikom – specijalistom.“⁸⁴ I u srednjem obrazovanju se u redovno odjeljenje mogu upisati najviše dva učenika sa smetnjama u razvoju.

Osim inkluzivnog pristupa, tj. školovanja u redovnoj školi, učenici sa posebnim potrebama mogu da pohađaju i srednju školu za djecu sa smetnjama u razvoju, gdje se školuju „u skladu sa preporukama (...) stručne komisije.“⁸⁵

Grad ili opština na čijoj teritoriji prebiva roditelj učenika koji pohađa srednju školu za djecu sa smetnjama u razvoju snosi troškove prevoza, ishrane i smještaja učenika.⁸⁶

Pored prava koja štite ZOSO i ZSOV, djeca i omladina uključena u proces obrazovanja nakon završene osnovne škole, a najkasnije do tridesete godine života, imaju, dakle, pravo na podršku u izjednačavanju mogućnosti i pod okriljem ZSZ-a, ako ga ne mogu ostvariti po drugom osnovu.

Pravo na podršku u izjednačavanju mogućnosti se ostvaruje „u vidu naknada za: troškove smještaja i troškove gradskog i međugradskog prevoza u visini iznosa cijene mjesečne karte“, dok se „djeci i omladini upućenoj na obrazovanje van mjesta

⁷³ Član 83. stav (1) tačka 2) ZOVO.

⁷⁴ Član 59. stav (2) i (4) ZOVO.

⁷⁵ Članovi 48. stav (1) i 84. stav (1) i (3) ZOVO.

⁷⁶ Član 48. stav (3) ZOVO.

⁷⁷ Član 49. stav (1), (3) i (4) ZOVO.

⁷⁸ Član 84. stav (4) i (5) ZOVO.

⁷⁹ Član 90. stav (3) ZOVO.

⁸⁰ Član 88. stav (3) tačka 2) i 3) ZSOV.

⁸¹ Član 88. stav (4) ZSOV.

⁸² Član 38. stav (3) Ustava Republike Srpske.

⁸³ Član 88. stav (6) i (7) ZSOV.

⁸⁴ Član 88. stav (8) i (9) ZSOV.

⁸⁵ Član 89. stav (1) i (3) ZSOV.

⁸⁶ Član 94. stav (3) ZSOV.

prebivališta, osim (već pomenutih troškova), priznaju (...) troškovi prevoza do mjesta prebivališta jednom mjesečno u visini stvarnih troškova najniže cijene karte javnog saobraćaja.⁸⁷

SMJEŠTAJ U USTANOVU

Pravo na smještaj u ustanovu „podrazumijeva zbrinjavanje u ustanovu socijalne zaštite i u drugu ustanovu koja se nalazi van sistema socijalne zaštite, a primjerena je i ispunjava uslove za zbrinjavanje korisnika socijalne zaštite.“⁸⁸ U tim se ustanovama „obezbjeduje stanovanje, ishrana, odijevanje, njega, pomoć, briga, vaspitanje i obrazovanje, osposobljavanje za privređivanje, radne, kulturno-zabavne, rekreativno-rehabilitacione aktivnosti, zdravstvena zaštita i druge usluge.“⁸⁹ Smještaj se odobrava rješenjem nadležnog centra za socijalni rad na osnovu „ukupne procjene uslova života i stanja korisnika i njegovog okruženja, sagledavanja mogućnosti drugih oblika zbrinjavanja i mišljenja da je zbrinjavanje u ustanovu najcjelishodniji oblik zaštite.“⁹⁰

Ovo pravo imaju, između ostalog i „dijete sa poteškoćama u razvoju koje nema uslova da ostane u svojoj porodici i kada je to svrsishodnije radi čuvanja i vaspitanja, školovanja, osposobljavanja ili psihosocijalne rehabilitacije, dok traje potreba za ovim oblikom zaštite,“ „dijete sa društveno neprihvatljivim ponašanjem, dok traju razlozi za ovim vidom socijalne zaštite,“ „punoljetno lice sa invaliditetom i teško hronično oboljelo lice koje nije u mogućnosti da samostalno živi u porodici zbog nepovoljnih zdravstvenih, socijalnih, stambenih ili porodičnih prilika i lica sa poremećajima u ponašanju“ i „starije lice koje zbog nepovoljnih socijalnih, zdravstvenih, stambenih i porodičnih prilika nije u mogućnosti da živi u porodici, odnosno u domaćinstvu.“⁹¹ Dijete mlađe od tri godine može se privremeno zbrinuti uz stručno mišljenje MZSZ-a.⁹²

„Smještaj u ustanovu socijalne zaštite ili drugu ustanovu na teret budžetskih sredstava neće se priznati licu kome usluge zbrinjavanja mogu pružati članovi njegove porodice koji su obavezni u skladu sa zakonom da ga izdržavaju i koje ima višak stambenog prostora i drugu imovinu“ (slično, dakle, kao i kod prava na novčanu pomoć).⁹³ Ukoliko lice koje ispunjava ostale uslove višak imovine prepíše na grad ili opštinu, onda i ono može da ostvari ovo pravo.⁹⁴

Nadležni centar za socijalni rad „može smjestiti lice u ustanovu koja se nalazi van teritorije Republike, ako u Republici ne postoji ustanova koja pruža potrebnu uslugu, ako su u ustanovama u Republici popunjeni smještajni kapaciteti, ili ako je to u najboljem interesu lica koje se smješta“, ali prije toga pribavlja saglasnost MZSZ-a.⁹⁵

„Centar koji upućuje korisnika u ustanovu za smještaj prilikom zbrinjavanja osiguraće osnovnu odjeću, obuću i troškove transporta do ustanove“, za šta će „sredstva (biti) obezbijeđena iz sredstava korisnika, obveznika izdržavanja ili iz budžetskih sredstava predviđenih za socijalnu zaštitu“, a takođe „obezbjeduje novčana sredstva za lične potrebe u vidu džeparca licu koje je bez prihoda“, što se sve obezbjeđuje „na mjesečnom nivou u iznosu od 5% od cijene smještaja.“⁹⁶

Pitanje učešća korisnika u troškovima smještaja je prilično zbunjujuće uređeno. Korisnik ovog prava, prema ZSZ-u, „učestvuje u troškovima smještaja (...) svim svojim prihodima i primanjima, umanjenim za iznos sredstava za lične potrebe.“⁹⁷ Nije jasno šta se ovdje smatra sredstvima za lične potrebe, i to je zakonodavni propust koji treba da se ispravi, ali se po svemu sudeći tu misli na gore pomenuti iznos od 5% od cijene smještaja. Prema PUT-u, u troškovima smještaja učestvuju i srodnici korisnika koji su po zakonu dužni da ga izdržavaju. Oni u troškovima smještaja učestvuju zavisno od prihoda korisnika smještaja, svojih prihoda i broja članova svog domaćinstva, a najviše do 15% prosječne neto plate.⁹⁸

Lice koje je ostvarilo pravo na smještaj, a koje „ne može ostvariti zdravstveno osiguranje po drugom osnovu, ostvaruje zdravstveno osiguranje iz budžetskih sredstava.“⁹⁹

ZBRINJAVANJE U HRANITELJSKU PORODICU

Pravo na zbrinjavanje u hraniteljsku porodicu ima lice koje ima pravo na smještaj u ustanovu, a i o tom pravu odlučuje nadležni centar za socijalni rad.¹⁰⁰ U hraniteljsku porodicu se može zbrinuti najviše troje djece ili dvoje djece sa invaliditetom, s tim da

⁸⁷ Član 37. ZSZ.

⁸⁸ Član 38. stav (1) ZSZ.

⁸⁹ Član 38. stav (2) ZSZ.

⁹⁰ Član 38. stav (4) ZSZ.

⁹¹ Član 40. stav (1) tačke b), g), e) i ž) ZSZ.

⁹² Član 40. stav (2) ZSZ.

⁹³ Član 38. stav (8) ZSZ.

⁹⁴ Član 38. stav (10) ZSZ. Autori smatraju da se ovo pravo neće priznati samo osobama koje istovremeno i imaju nekog ko je o njima dužan da se brine, i imaju višak imovine, pošto je propisano da se smještaj neće priznati „licu kome (...) i koje“, a ne „licu kome (...) i licu koje“, što znači da se uslovi odnose na isto lice.

⁹⁵ Član 38a. ZSZ.

⁹⁶ Član 39. ZSZ.

⁹⁷ Član 62. stav (2) ZSZ.

⁹⁸ Članovi 8. i 9. PUT.

⁹⁹ Član 41. ZSZ.

¹⁰⁰ Član 42. stav (2) i (3) ZSZ. Autori ovdje napominju da treba da se razlikuje *imanje prava* i *korištenje prava*, tj. *imalac prava* nije nužno i *korisnik prava*. Oko toga kod građana može doći do zabune kada opšte sa našim javnim organima. *Imalac prava* je svako

hraniteljska porodica ne može imati više od petoro djece, osim kada je drukčije u interesu djece, kada je riječ o porodici srodnika ili kada se zbrinjavaju braća i sestre (kako se ne bi razdvajali).¹⁰¹ Zbrinuti se mogu i punoljetna lica, ali najviše tri u jednu porodicu.¹⁰²

Osobe koje imaju ovo pravo mogu da se zbrinu u porodicu kojoj je nadležni centar za socijalni rad utvrdio status hraniteljske porodice u skladu sa PH-om, ali i u porodicu koja nema taj status, kada nadležni centar procijeni da je to neophodno, s tim da ta porodica mora u roku od godinu dana da stekne status hraniteljske porodice.¹⁰³

Hranitelj ima pravo na naknadu za rad i naknadu za troškove izdržavanja korisnika, a porodica koja nema status hraniteljske porodice ima pravo na naknadu troškova izdržavanja korisnika.¹⁰⁴ Naknada za rad iznosi 25% ili, ako se zbrinjava dijete sa smetnjama u razvoju ili dijete sa društveno neprihvatljivim ponašanjem, 35% prosječne neto plate, dok troškovi za izdržavanje iznose 60% ili, ako se zbrinjava osoba sa uvećanom potrebom njegovanja, 70% prosječne cijene takve usluge u ustanovu socijalne zaštite.¹⁰⁵

Troškove zbrinjavanja u hraniteljsku porodicu snose korisnik tog prava i srodnici koji su dužni po zakonu da ga izdržavaju, na isti način kao i kod smještaja u ustanovu.

Korisnik ovog prava koji ne može ostvariti zdravstveno osiguranje po drugom osnovu, ostvaruje ga iz javnih prihoda.¹⁰⁶

POMOĆ I NJEGA U KUĆI

Ovo pravo podrazumijeva „obavljanje kućnih poslova, održavanje lične higijene, nabavku hrane i organizovanje ishrane i zadovoljavanje drugih svakodnevnih potreba“, a obezbjeđuje se „starijem iznemoglom licu, teško oboljelom licu i drugom licu koje nije u stanju da se brine o sebi“, i to iz javnih prihoda ako lice ne može pomoć i njegu obezbijediti vlastitim sredstvima ili sredstvima srodnika koji su dužni da ga izdržavaju, ako nije zaključilo ugovor o doživotnom izdržavanju, ako nije ugovorom o darovanju otuđilo imovinu i ako mu ukupni prihodi po svim osnovima ne prelaze 50% prosječne neto plate.¹⁰⁷

Ostvarivanje ovog prava uređeno je i PPN-om. Njime je propisano da korisnik ovog prava učestvuje u troškovima pomoći i njega ako mu prihodi prelaze 40% prosječne neto plate (što znači da korisnik može da učestvuje u tim troškovima sa najviše 10% prosječne neto plate), a u troškovima su dužni da učestvuju i srodnici koji moraju da izdržavaju korisnika.¹⁰⁸

DNEVNO ZBRINJAVANJE

Pravo na dnevno zbrinjavanje „obuhvata različite vrste organizovanih dnevnih usluga i boravaka izvan vlastite porodice kroz koje se obezbjeđuju ishrana, njega, čuvanje, briga o zdravlju, vaspitanju i obrazovanju, psihosocijalna rehabilitacija, radna okupacija i druge usluge“, a može se obavljati „u drugoj porodici, ustanovi socijalne zaštite, zasebnim centrima ili dnevnim boravcima koje organizuju i pružaju javne ustanove, udruženja građana, vjerske zajednice i druga pravna lica.“¹⁰⁹ Ovo pravo „ima dijete i punoljetno lice koje ima pravo na smještaj u ustanovu ili zbrinjavanje u hraniteljsku porodicu i drugo lice koje zbog svojih psihosocijalnih teškoća i drugih nepovoljnih životnih okolnosti ima potrebu za ovim oblikom zaštite“, a o pravu odlučuje nadležni centar za socijalni rad.¹¹⁰

Ostvarivanje ovog prava uređeno je i PDZ-om, prema kojem, između ostalog, korisnik snosi do 70% troškova dnevnog zbrinjavanja, a prema socijalnom i ekonomskom stanju.¹¹¹

JEDNOKRATNA NOVČANA POMOĆ

Ovo pravo se „obezbjeđuje (...) pojedincu, članovima porodice ili porodici u cjelini koji se trenutno nađu u stanju socijalne potrebe“, i to djetetu ili punoljetnom licu koje se nađe u stanju socijalne potrebe zbog siromaštva, dugotrajne nezaposlenosti (samo kod punoljetnih lica), pretrpljene elementarne nepogode, ratnog stradanja, izbjeglištva, migracije, repatrijacije, smrti jednog ili više članova porodice, dugotrajnog liječenja, izdržavanja kazne (samo kod punoljetnih lica), otpusta iz ustanove ili drugih nepredvidivih okolnosti.¹¹²

kome je neko pravo zaštićeno ili utvrđeno, tj. ko prosto ima to pravo, dok je *korisnik prava* onaj ko to pravo ujedno i uživa. U ovom slučaju, kada se kaže da pravo na zbrinjavanje ima lice koje *ima pravo na smještaj u ustanovu*, to znači da pravo na zbrinjavanje ima onaj koji ispunjava uslove za smještaj u ustanovu, a nije uslov za zbrinjavanje da je toj osobi već odobren smještaj u ustanovu.

¹⁰¹ Član 42. stav (5) i (6) ZSZ.

¹⁰² Član 42. stav (7) ZSZ.

¹⁰³ Član 42. stav (8) i (9) ZSZ.

¹⁰⁴ Član 44. stav (2) i (7) ZSZ.

¹⁰⁵ Članovi 19. stav (2) i (3) i 20. stav (1) i (2) PH.

¹⁰⁶ Član 45. ZSZ.

¹⁰⁷ Članovi 47. i 48. ZSZ.

¹⁰⁸ Članovi 5. i 6. PPN.

¹⁰⁹ Član 51. ZSZ.

¹¹⁰ Član 52. ZSZ.

¹¹¹ Član 7. PDZ. Autori smatraju da je upitna ustavnost i zakonitost i ove odredbe. Čini se, u najmanju ruku, da se obesmišljava ovo pravo nametanjem obaveze da korisnik snosi i do 70% troškova njegovog uživanja.

¹¹² Član 54. stav (1) u vezi sa članom 18. tačka a) podtačka 8) i tačka b) podtačka 8) ZSZ.

Visina jednokratne novčane pomoći u toku jedne kalendarske godine ne može biti veća od tromjesečnog iznosa novčane pomoći.¹¹³ „Jednokratnost“ ovog prava ne znači, dakle, da ono može da se ostvari samo jednom, već znači da se ne ostvaruje redovno, nego onda kada se pojave posebne okolnosti koje to dopuštaju, s tim da se u toku jedne godine ne može dobiti veći iznos od tromjesečnog iznosa novčane pomoći, kao ranije obrađenog posebnog prava. Budući da se novčana pomoć kreće između 15% i 30% od prosječne neto plate, zavisno od broja članova porodice, to znači da u toku jedne kalendarske godine može da se ostvari jednokratna novčana pomoć između 45% i 90% prosječne neto plate.

Nije propisano da ostvarivanje drugih prava iz ZSZ isključuje ostvarivanje ovog prava.

SAVJETOVANJE

„Savjetovanje je sistemska i programirana stručna pomoć koju realizuju stručni radnici primjenom metoda socijalnog rada i drugih društveno-humanističkih nauka, a čija je svrha pomoć pojedincu, članovima porodice ili porodici u cjelini u razvijanju, dopunjavanju, očuvanju i poboljšanju vlastitih socijalnih mogućnosti, a u slučaju bolesti, starosti, invalidnosti, nezaposlenosti, smrti bliskih lica, problema u vaspitanju djece i u odnosima roditelja i djece, problema rizičnih ponašanja djece i omladine, problema bračnih i vanbračnih odnosa, zaključenju braka, nasilja u porodici, uključivanja u svakodnevni život nakon dužeg boravka u institucijama, ostvarivanja pojedinih socijalnih prava, te u drugim nepovoljnim socijalnim okolnostima i kriznim situacijama.“¹¹⁴

„Savjetovanje se sprovodi na osnovu procjene ukupnih potreba korisnika, individualnog plana i sporazuma između pružaoca usluge i korisnika“, a sprovodi ga „centar (za socijalni rad), ustanova socijalne zaštite, nevladina organizacija i stručni radnik koji samostalno obavlja poslove socijalne zaštite kao profesionalne djelatnosti“.¹¹⁵

Ostvarivanje ovog prava uređeno je USS-om, prema kojem savjetovanje može biti individualno, porodično ili grupno savjetovanje ili savjetovanje para.¹¹⁶ Dužina trajanja savjetovanja je 30 – 60 minuta,¹¹⁷ a „ukupan proces savjetovanja traje najduže četiri savjetovanja.“¹¹⁸

OPŠTI USLOVI ZA OSTVARIVANJE PRAVA IZ SOCIJALNE ZAŠTITE

Pored posebnih, prethodno opisanih uslova za ostvarivanje prava iz socijalne zaštite, postoje i uslovi koji moraju da se ostvare bez obzira na pravo koje se nastoji ostvariti.

Lice ostvaruje prava iz socijalne zaštite na području opštine ili grada u kojem prebiva, a izuzetak tom pravilu su lica u posebnim okolnostima (stanje socijalne potrebe zbog siromaštva, dugotrajne nezaposlenosti, pretrpljene elementarne nepogode, ratnog stradanja, izbjeglištva, migracije, repatrijacije, smrti jednog ili više članova porodice, dugotrajnog liječenja, izdržavanja kazne, otpusta iz ustanove ili drugih nepredvidivih okolnosti).¹¹⁹ Pored toga, uslov je da lice ne ostvaruje dato pravo „u drugim sistemima socijalne sigurnosti“ (ovaj uslov nije najjasniji, ali po mišljenju autora on iziskuje da lice ne ostvaruje isto pravo izvan Republike Srpske), kao i da se „zbog materijalnog, socijalno ili psihosocijalnog stanja nađe u stanju socijalne potrebe“ (ovaj uslov će, u suštini, ispuniti svako ko ispunjava posebne uslove za ostvarivanje prava iz socijalne zaštite).¹²⁰

¹¹³ Član 54. stav (2) ZSZ.

¹¹⁴ Član 55. stav (1) ZSZ.

¹¹⁵ Član 55. stav (2) i (3) ZSZ.

¹¹⁶ Tačka 3. Uputstva.

¹¹⁷ Tačka 4. Uputstva.

¹¹⁸ Tačka 5. Uputstva. Ova odredba, po mišljenju autora, nije ustavna i zakonita, prvenstveno jer nije precizna i jasna. Naime, ne može se tu zaključiti šta se podrazumijeva pod *procesom savjetovanja*, tj. da li se pod tim misli na *pravo u cijelosti* ili na *savjetovanje u vezi sa nekom specifičnom okolnošću*. Ukoliko se misli na pravo u cijelosti, to bi onda bilo neustavno i zakonito, jer se tada Uputstvom ne bi uređivao *način ostvarivanja prava*, kako je predviđeno članom 55. stav (5) ZSZ, već bi se pravo *ograničavalo*, čime bi se izašlo van okvira zakonskih ovlašćenja. Tako bi se takođe obesmisliła srž ovog prava: ako se dijete zbog problema u osnovnoj školi savjetuje četiri puta, protivno bi bilo svrsi tog prava kad to dijete ne bi moglo decenijama kasnije, sada već kao penzioner, da se savjetuje povodom sasvim drugih okolnosti. Problematična je i druga mogućnost, tj. ograničavanje procesa savjetovanja u vezi sa nekim specifičnim problemom na samo četiri savjetovanja. Ozbiljni porodični problemi, npr., teško da mogu valjano da se razriješe kroz četiri sata. Zato bi trebalo da se propiše da savjetovanje traje dok se ne riješi problem povodom kojeg se pruža savjetovanje i dok god se čini izvjesnim da se savjetovanjem može doprinijeti razrješavanju tog problema. U svakom slučaju, to bi moralo da se uredi zakonom, a ne uputstvom donesenim u izvršenju zakona.

¹¹⁹ Član 56. stav (1) tačka a) ZSZ.

¹²⁰ Član 56. stav (1) tačka b) i v) ZSZ.

Tamo gdje je, u okviru socijalne zaštite, poseban uslov nesposobnost za rad, taj uslov ispunjavaju dijete do navršениh 18 godina života ili do završetka redovnog obrazovanja, a najduže do 26 godina života, lice starije od 65 godina, lice sa trajnim oštećenjima kod koga je uvrđena nesposobnost za rad, žena za vrijeme trudnoće, porođaja i poslije porođaja u trajanju od godinu dana ili, za blizance i svako treće i naredno dijete, osamnaest mjeseci, te otac, staralac ili usvojilac koji se brine o jednom ili više djece do godinu dana života djeteta.¹²¹

Negdje je kao poseban uslov za ostvarivanje nekog prava propisano da to pravo ima lice koje, između ostalog, nema nikog ko može i mora da ga izdržava. Kada lice nesposobno za rad „ima srodnika sa kojim ne živi u porodici, a koji je u skladu sa zakonom dužan da učestvuje u njegovom izdržavanju, prilikom utvrđivanja prava iz ovog zakona, prethodno će se utvrditi mogućnost, sposobnost i obaveza srodnika da mu pruži izdržavanje ukoliko ta obaveza nije utvrđena pravosnažnom sudskom odlukom“, a „mogućnost izdržavanja utvrđuje se prema prihodima srodnika obaveznog da obezbjeđuje izdržavanje, pri čemu se uzimaju u obzir njegove porodične prilike i sposobnosti koje mogu da budu od uticaja za utvrđivanje te mogućnosti“, pa tako „centar rješenjem utvrđuje iznos koji srodnik, po osnovu učešća u izdržavanju, ima obavezu da obezbijedi licu nesposobnom za rad u slučajevima gdje to nije utvrđeno sudskom odlukom.“¹²²

Inače, prema PZ-u, maloljetnu djecu su prvenstveno obavezni da izdržavaju roditelji, a roditelji su dužni da izdržavaju i punoljetnu djecu na redovnom školovanju najkasnije do 26. godine života, kao i punoljetnu djecu koja su zbog bolesti, fizičkih ili psihičkih nedostataka neposobna za rad sve dok ta nesposobnost traje, pod uslovom da djeca nemaju dovoljno sredstava za život ili ih ne mogu ostvariti iz svoje imovine.¹²³ Obaveza izdržavanja postoji i između ostalih krvnih srodnika po pravoj liniji, a svako je dužan da izdržava svoju maloljetnu braću i sestre, a i punoljetna lica nesposobna za rad takođe su dužni da izdržavaju krvni srodnicima po pravoj liniji i njihva braća i sestre.¹²⁴ Iste obaveze kao i roditelji prema djeci imaju i očuci i maćehe prema pastorcima.¹²⁵ Djeca i pastorci su, pak, dužni da izdržavaju roditelje odnosno očuhe i maćehe ako su ovi nesposobni za rad, a nemaju dovoljno sredstava za život ili ih ne mogu ostvariti iz svoje imovine, sve pod uslovom da su ti roditelji i očuci i maćehe izdržavali svoju djecu odnosno pastorku.¹²⁶

Kada se odlučuje o pravima iz socijalne zaštite, uzimaju se, stoga, u obzir „primanja i prihodi pojedinca i svih članova porodice, kao i ukupni prihodi porodice“,¹²⁷ ali ne računaju se „prihodi ostvareni po osnovu prava na ličnu invalidninu i prava na dodatak za pomoć i negu drugog lica iz (ZSZ-a), dodatka na djecu, materinskog dodatka, pronatalitetne naknade za trećerodeno i četvororodeno dijete i pomoći za opremu novorođenčeta.“¹²⁸ Prihodi koji se uzimaju u obzir pri odlučivanju o pravima, uzimaju se u obzir i kada se utvrđuje obaveza izdržavanja.¹²⁹

OSTVARIVANJE PRAVA IZ SOCIJALNE ZAŠTITE

Zahtjev za ostvarivanje prava iz socijalne zaštite podnosi punoljetno lice ili zakonski zastupnik (uglavnom roditelj) u ime maloljetnog lica centru za socijalni rad opštine ili grada na čijem području prebiva to lice. Lice koje se nađe u opštini ili gradu u kojem ne živi može podnijeti zahtjev i tamošnjem centru za socijalni rad ako je „u stanju (...) trenutne i izuzetno teške životne situacije koja zahtijeva neodložno obezbjeđenje nekog od prava iz ovog zakona“, a taj centar je, u tom slučaju, dužan da mu pruži odgovarajući oblik zaštite.¹³⁰

Prilikom odlučivanja o pravima iz socijalne zaštite, javni organi su dužni da postupaju ne samo u skladu sa ZSZ, već i u skladu sa pravilima upravnog postupka, čega ćemo se dotaći kasnije.¹³¹

Na rješenje centra za socijalni rad može da se izjavi žalba MZSZ-u. Žalba se predaje centru za koji je donio prvostepeno rješenje, a po njoj se mora postupiti i ako se preda neposredno MZSZ.

¹²¹ Član 57. ZSZ.

¹²² Član 59. stav (1) i (2) ZSZ.

¹²³ Članovi 232. stav (1), 233. stav (1) odnosno 233. stav (2) PZ.

¹²⁴ Član 239. PZ.

¹²⁵ Član 237. PZ.

¹²⁶ Članovi 236. i 238. stav (1) PZ.

¹²⁷ Tu su uključeni: „a) mjesečna lična primanja bez poreza i doprinosa obračunata kao prosječno primanje ostvareno u zadnja tri mjeseca koji prethode mjesecu u kome je podnesen zahtjev, odnosno u visini prosječnih ličnih primanja ostvarenih u jednom mjesecu ili prosjek ostvaren u dva mjeseca ako nema prihoda za sva tri mjeseca, b) prihodi od poljoprivredne djelatnosti u visini katastarskog prihoda u prethodnoj godini, v) prihodi od izdavanja u zakup nepokretne ili pokretne imovine, g) prihodi od drugih imovinskih prava, ako se na te prihode plaćaju porezi, d) prihodi od izdržavanja po osnovu srodstva i drugih pravnih osnova i đ) prihodi lica koja obavljaju djelatnost, gdje se kao prihod uzima dohodak od samostalne djelatnosti u prethodnoj godini u skladu sa zakonom koji uređuje oblast poreza na dohodak“, kao i „ulozi dati na štednju, kamate, gotov novac, hartije od vrijednosti i vrijednost otuđene imovine, osim u slučajevima kada se imovina otuđuje radi obezbjeđivanja troškova liječenja i socijalnog zbrinjavanja pojedinaca, odnosno članova porodice“.

¹²⁸ Član 60. stav (1) i (6) ZSZ.

¹²⁹ Član 61. ZSZ. Izuzetak je da se kod utvrđivanja obaveza ne uzimaju u obzir „prihodi od izdržavanja po osnovu srodstva i drugih pravnih osnova“, što se uzima u obzir kod ostvarivanja prava.

¹³⁰ Član 68. stav (1) ZSZ.

¹³¹ Član 65. stav (1) ZSZ.

Prava na novčanu pomoć, ličnu invalidninu i dodatak za pomoć i njegu drugog lica pripadaju korisniku od prvog dana narednog mjeseca od dana podnošenja zahtjeva, a pravo na podršku u izjednačavanju mogućnosti djece i omladine sa smetnjama u razvoju, smještaj u ustanovu, zbrinjavanje u hraniteljsku porodicu, pomoć i njegu u kući, dnevno zbrinjavanje i jednokratnu novčanu pomoć pripada korisniku od dana priznavanja prava (tj. donošenja rješenja).¹³²

Nadležni centar je, kada rješava o nekom pravu, „dužan da odluči o zahtjevu i da sagleda ukupno stanje socijalne ugroženosti i potrebe pojedinca i porodice, te utvrdi i druga prava sa kojima se na najcjelishodniji način potrebe mogu zadovoljiti“, ali i da „tokom postupka za ostvarivanje prava iz sistema socijalne zaštite izradi individualni plan mjera i aktivnosti u tretmanu i utvrdi svrhu koja se njime želi postići, te preduzme potrebne aktivnosti da se lice sa teškoćama osposobi“, kao i da „sarađuje sa licem koje se obratilo za pomoć i članovima njegove porodice.“¹³³

Pri odlučivanju o pravima iz socijalne zaštite svoje nalaze i mišljenja daju prvostepena i drugostepena komisija za procjenu i usmjeravanje djece i omladine sa smetnjama u razvoju (za maloljetnike) i komisija za utvrđivanje sposobnosti lica u postupku ostvarivanja prava iz socijalne zaštite (za punoljetnike). Kada se odlučuje o ličnoj invalidnini, nalaz i mišljenje za punoljetnike daje organa vještačenja FPIO-a.¹³⁴

Komisija za procjenu potreba i usmjeravanje djece i omladine sa smetnjama u razvoju

Postupak ostvarivanja prava u kojem učestvuje ova komisija uređen je PPP-om. Komisija procjenjuje potrebe i usmjerava na osnovu izvještaja doktora medicine, nalaza i mišljenja doktora medicine, specijalističkih nalaza sa detaljnom procjenom funkcionalnog stanja, psihološkog nalaza i mišljenja (koji sadrži procjene kognitivnih sposobnosti, ličnosti i socijalne adaptiranosti), defektološkog nalaza i mišljenja (sadrži procjene psihomotornog statusa, motorike, ravnoteže, koordinacije, senzornog statusa, lateralizovanosti, praksičnih i kognitivnih i saznavnih funkcija), mišljenja škole (sadrži pedagoški profil i vaspitno-obrazovni status), izvještaja socijalnog radnika (sadrži socio-anamnestičke podatke, mišljenje i preporuke) i Bartelovog testa za procjenu aktivnosti svakodnevnog života, koji je komisija dužna da sprovede.¹³⁵

Nalaz i mišljenje komisije „služi kao dokaz u postupku ostvarivanja prava i usluga iz oblasti socijalne i dječije zaštite i obrazovanja te drugih sistema u skladu sa potrebama lica sa smetnjama u razvoju“, a „usmjeravanje djece i omladine za korišćenje usluga sistema socijalne i dječije zaštite, obrazovanja i drugih sistema vrši se na osnovu individualnog podrške.“¹³⁶

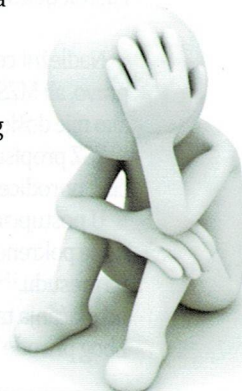
Nalaz i mišljenje prvostepene stručne komisije – koji se donosi na osnovu nalaza i mišljenja članova komisije, od kojih svaki neposredno pregleda lice sa smetnjama – sadrži: lične podatke o licu sa smetnjama, opis lica sa smetnjama i njegovog funkcionisanja, podršku koju je lice sa smetnjama ostvarilo, vrstu privremenog ili trajnog oštećenja ili oboljenja, postojanje mogućnosti za osposobljavanje za rad u struci, odnosno nastavak školovanja, postojanje potrebe za stalnom potpunom ili djelimičnom pomoći i njegom drugog lica ili nepostojanje potrebe za pomoći i njegom drugog lica, individualni plan podrške licu sa smetnjama, podatke o članovima prvostepene stručne komisije, datum i mjesto procjene; pri čemu individualni plan podrške sadrži: opšti cilj, zadatke, aktivnosti, usluge, mjere, očekivane ishode, nosioce aktivnosti, vremenski okvir, rok za preispitivanje individualnog plana podrške i druge napomene važne za njegovu realizaciju.¹³⁷

Nalaz i mišljenje komisije nije jedini dokaz na osnovu kojeg centar za socijalni rad odlučuje, već u postupku ostvarivanja prava moraju da se uzmu u obzir i drugi dokazi koje predloži stranka. Nalaz i mišljenje komisije mora da bude obrazloženo i izneseno na uredno popunjenom obrascu. O tom nalazu i mišljenju (koji se obavezno dostavlja licu sa smetnjama u razvoju i roditelju ili staratelju¹³⁸), kao i o svim drugim bitnim okolnostima, stranka ima pravo da se izjasni i da ih osporava.

Komisija za utvrđivanje sposobnosti lica u postupku ostvarivanja prava iz socijalne zaštite

Ova komisija se rukovodi, između ostalog, i PUS-om.

Članovi komisije neposredno pregledaju lice i svaki od njih daje, na propisanom obrascu, koji mora biti uredno popunjen, svoj nalaz i mišljenje, koji sadrže: lične podatke o licu, mjesto gdje je obavljeno utvrđivanje, datum i vrijeme trajanja utvrđivanja, korištene preglede, metode, tehnike i instrumente, opis lica i njegovog funkcionisanja i mišljenje o obliku potrebne podrške licu.¹³⁹ Na osnovu

¹³² Član 73. stav (1) i (2) ZSZ.

¹³³ Član 75. ZSZ.

¹³⁴ Komisije iz socijalne zaštite, kao i organi vještačenja FPIO-a, organizuju se u dva stepena, pa tako postoje istoimene prvostepene i drugostepene komisije odnosno organi vještačenja.

¹³⁵ Član 5. stav (2) PPP.

¹³⁶ Član 20. PPP.

¹³⁷ Član 28. i 29. stav (1) PPP.

¹³⁸ Član 30. stav (1) PPP.

¹³⁹ Član 19. stav (2) PUS.

pojedinačnih nalaza i mišljenja, komisija zajedno daje, takođe na propisanom i uredno popunjenom obrascu, svoj nalaz i mišljenje, koji sadrži: lične podatke o licu, opis lica i njegovog funkcionisanja, podatke o podršci koju je lice ostvarilo, vrstu privremenog ili trajnog oštećenja ili oboljenja, postojanje nesposobnosti za rad, potrebu za stalnom potpunom ili djelimičnom pomoći i njegovom drugom lica ili nepostojanje potrebe za pomoći i njegovom drugom lica, kao i podatke o članovima stručne komisije.¹⁴⁰ I ova komisija je dužna i da koristi Bartelov test.¹⁴¹

Nalaz i mišljenje komisije se obavezno dostavlja licu čija se sposobnost i funkcionalno stanje utvrđuju,¹⁴² a to lice ima pravo – koje imaju stranke u svim upravnim postupcima – i da razgleda i umnožava i druge spise predmeta.

Organi vještačenja Fonda za penzijsko i invalidsko osiguranje Republike Srpske

Prilikom odlučivanja o ličnoj invalidnini za punoljetna lica, nadležni centar za socijalni rad pribavlja nalaz, ocjenu i mišljenje organa vještačenja FPIO-a, koji, pak, djeluje shodno UMV-u.¹⁴³

U prvom stepenu vještači vještak pojedinac „na osnovu obaveznog neposrednog pregleda podnosioca zahtjeva i analize medicinske dokumentacije“, a pregled obuhvata „anamnezu, objektivni nalaz po sistemima i organima, uključujući i psihički status, detaljni nalaz osnovnog oboljenja i oboljenja od uticaja na invalidnost“, kao i utvrđivanje relevantnosti dokumentacije i utvrđivanje osnovne dijagnoze, dijagnoze od uticaja na invalidnost i sporedne dijagnoze.¹⁴⁴ Kada postoje „opravdani razlozi, vještak (...) može izvršiti pregled podnosioca zahtjeva u stanu, stacionarnoj ustanovi (bolnice, gerijatrijski centri, ustanovi zatvorskog tipa i slično).“¹⁴⁵

Vještak daje nalaz, ocjenu i mišljenje na uredno popunjenom propisanom obrascu, koji obavezno sadrži: lične podatke o osiguraniku i podnosiocu zahtjeva, stručnoj spremi, radnom mjestu; anamnezu; podatke o medicinskoj dokumentaciji, radnoj dokumentaciji, objektivnom fizikalnom i psihičkom statusu; utvrđene dijagnoze bolesti sa odgovarajućom šifrom; ocjenu radne sposobnosti s obrazloženjem; datum nastanka i uzrok invalidnosti; mišljenje o potrebi kontrolnog pregleda i o roku kontrolnog pregleda kod utvrđene invalidnosti sa smanjenom radnom sposobnošću; postojanje tjelesnog oštećenja, procenat, datum nastanka i uzrok tjelesnog oštećenja.¹⁴⁶

Nadležni centar za socijalni rad može svake godine da preispituje da li korisnik ispunjava uslove da nastavi da koristi priznato pravo, ali MZSZ je, po žalbi jednog korisnika, uputilo nadležni centar da nema potrebe da se preispituju uslovi za ostvarivanje prava ako nije došlo do vidnog pogoršanja ili poboljšanja zdravstvenog stanja korisnika.¹⁴⁷

ZSZ propisuje, takođe, i da „kada se kao korisnik prava iz ovog zakona pojavljuje porodica, za nosioca prava se određuje punoljetni član porodice domaćinstva za kojeg se utvrdi da će na najbolji način raspolagati ostvarenim pravima.“¹⁴⁸

U postupcima ostvarivanja prava iz socijalne zaštite ne plaćaju se administrativne takse.¹⁴⁹ Protiv drugostepenog rješenja može da se pokrene upravni spor; a taksa u tom sporu se plaća samo ako tužba ne bude uvažena i ta taksa iznosi 20 KM na tužbu i 20 KM na presudu.¹⁵⁰ Ako bi plaćanje sudske takse ugrozilo egzistenciju njega i članova njegovog domaćinstva, lice može tražiti da se oslobodi od plaćanja takse,¹⁵¹ a uz taj zahtjev prilaže dokaze (recimo, kućna lista i potvrda Poreske uprave Republike Srpske o prihodima). Zbog prirode socijalne zaštite, lica kojima pripadaju ta prava uglavnom će i ispunjavati uslov za oslobađanje od plaćanja takse.

¹⁴⁰ Član 19. stav (3) PUS.

¹⁴¹ Član 12. stav (2) PUS.

¹⁴² Član 21. stav (1) PUS.

¹⁴³ Izmjene i dopune ZSZ-a kojima je ozakonjena lična invalidnina su nedavno stupile na snagu, a njima nije izričito predviđena obaveza prilagođavanja UMV-a tim izmjenama, pa postoje određene nejasnoće kako će tačno ovaj postupak teći ubuduće. Na primjer, UMV, koja je donesena u okviru penzijskog i invalidskog osiguranja, a ne socijalne zaštite, predviđeno je da se organu vještačenja FPIO-a dostavljaju obrasci koje popunjava poslovnica FPIO-a, ali o ličnoj invalidnini odlučuje nadležni centar za socijalni rad, bez učešća poslovnice FPIO-a. Sve su to, ipak, pretežno tehnička pitanja koja ne bi trebalo da se odraze na stranke.

¹⁴⁴ Članovi 14. i 15. stav (2) i (3) UMV.

¹⁴⁵ Član 15. stav (5) UMV.

¹⁴⁶ Član 16. stav (1) UMV.

¹⁴⁷ „U postupku rješavanja ove upravne stvari prvostepeni organ, kao i prvostepena komisija treb(a)li su da razmotre činjenicu da li (je za) lice koje je djelimično zavisno od pomoći drugog lica sa trajnim oboljenjem trebalo vršiti novu procjenu, ako nije došlo do nekog vidnog pogoršanja zdravstvenog stanja žaliteljice“ – rješenje MZSZ-a broj 11/05-544-521/19 od 11.10.2019. godine. MZSZ takođe navodi da „prvostepeni organ treba da vodi računa prilikom preispitivanja priznatog prava, o činjenici da li je lice procijenjeno kao trajno ili privremeno zavisno od pomoći drugog lica“, pa „ako je u nalazu i mišljenju nadležnih komisija lice procijenjeno kao lice koje ima trajno oboljenje ili oštećenje i ostvarilo predmetno pravo za isto lice nije potrebno ponovo vršiti preispitivanje uslov za ostvarivanje navedenog prava, izuzev ako je došlo do vidnih promjena u funkcionalnom stanju lica“, a „u slučaju preispitivanja uslova za ostvarivanje predmetnog prava za lica kod kojih je oštećenje/oboljenje procijenjeno kao trajno i da je djelimično zavisna od pomoći drugog lica, potrebno je da nadležna komisija u svom nalazu i mišljenju konstatuje u kom pogledu je došlo do promjene (poboljšanje ili pogoršanje) zdravstvenog stanja korisnika predmetnog prava.“

¹⁴⁸ Član 71. ZSZ.

¹⁴⁹ Član 14. stav (1) tačka ž) ZAT.

¹⁵⁰ Član 7. stav (1) i Tarifni brojevi 22. tačka 2. i 23. tačka 3. ZST. Ako je tužba neosnovana, odbija se *presudom*, a ukoliko ne ispunjava neki formalni uslov (npr., zakašnjela je) odbacuje se rješenjem. Budući da nije propisana taksa na rješenje, u tom slučaju se plaća samo taksa na tužbu, ali ne i na to rješenje.

¹⁵¹ Član 12. stav (1) ZST.